

**ELENA
WEET**

Claudia Piñeiro (1960, Buenos Aires) is romanschrijver, toneel-schrijver en scriptschrijver. Zij publiceerde negen romans die met meerdere nationale en internationale prijzen zijn bekroond: de **Pemio Clarín** in Argentinië, de **LiBeraturpreis** in Duitsland, de **Premio Sor Juana Inés de la Cruz** in Mexico, de **Premio Pepe Carvalho** van het beroemde Barcelona Negra in 2018, die de literaire carrière van schrijvers in het misdaadromangenre erkent, de **Premio Rosalía de Castro** van de PEN in Galicië, die jaarlijks de literaire carrière van vier relevante auteurs in het Portugees, Spaans, Catalaans en Baskisch bekroont; én de internationale **Dashiell Hammett Prize** voor de Engelse vertaling van *Catedrales*.

Veel romans van haar zijn verfilmd en haar werk is in meer dan 25 talen vertaald, waarmee zij een van de meest vertaalde auteurs van Argentinië is.

In 2010 verscheen *Elena weet* bij Signatuur onder de titel *Het kwaad van Elena*.

Claudia Piñeiro

ELENA WEET

roman

Vertaald uit het Spaans door
Mariolein Sabarte Belacortu

MERIDIAAN
UITGEVERS

2022

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectbeurs van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Dit werk is uitgegeven in het kader van het 'Sur' Programma ter Bevordering van Vertalingen van het ministerie van Buitenlandse Zaken van de Republiek Argentinië.

Eerste druk mei 2010

Tweede druk augustus 2022

© Claudia Piñeiro, 2007

© 2010 Nederlandse vertaling Mariolein Sabarte Belacortu

Oorspronkelijke titel *Elena sabe*

Oorspronkelijke uitgave Alfaguara, 2007

Deze vertaling kwam mede tot stand door bemiddeling van Schavelzon

Graham Agencia Literaria, schavelzongraham.com

Omslagontwerp en omslagbeeld Nanja Toebak

Auteursfoto Alejandra López

Typografie Wim ten Brinke

Drukkerij Wilco

ISBN 978 94 93169 89 0

nur 302

www.meridiaanuitgevers.com

 @meridiaanuitgevers

 @meridiaanboeken

 @MeridiaanBoeken

 LinkedIn Meridiaan Uitgevers

Voor mijn moeder

Nu kende hij haar pas echt, zei hij, de vrouw van wie hij, toen ze nog leefde, zonder een moment van twijfel had gehouden, maar die hij nooit had gekend. Een mens kon alleen met een ander samen zijn wanneer deze laatste dood was en zich echt binnen in hem bevond.

THOMAS BERNHARD, *Verstörung*

Een bouwwerk van beton is als een kaartenhuis. Als de juiste windvlaag maar komt.

THOMAS BERNHARD, *interview met André Müller*

I

's Ochtends
(tweede pil)

Het gaat erom de rechtersvoet op te tillen, een paar centimeter-tjes van de grond, hem in de lucht voorwaarts te bewegen, net genoeg dat hij voorbij de linkervoet komt, en hem daar, ongeacht of de afstand klein of groot is, op de grond te zetten. Dat is eigenlijk alles, denkt Elena. Zij denkt, maar al geven haar hersenen opdracht tot beweging, haar rechtersvoet beweegt niet. Hij gaat niet omhoog. Hij gaat niet voorwaarts door de lucht. Hij gaat niet weer naar beneden. Hij komt niet in beweging, niet omhoog, niet voorwaarts en niet omlaag. Alleen dat. Maar hij doet het niet. Dan gaat Elena zitten en wacht. Thuis in de keuken. Ze moet de trein naar Buenos Aires halen die om tien uur vertrekt; aan de volgende, die van elf uur, heeft ze niets meer, ze heeft om negen uur haar pil ingenomen en dus denkt en weet ze dat ze de trein van tien uur moet nemen, kort nadat het medicijn ervoor heeft gezorgd dat haar lichaam gehoor geeft aan het bevel van haar hersenen. Klaar. Niet die van elf uur, dan is het effect van de pil al bijna helemaal verdwenen en zit ze er weer net zo bij als nu, maar dan zonder hoop dat de levodopa zal werken. Levodopa heet het spul dat door haar lichaam moet circuleren zodra de pil is opgelost; die naam kent ze al een tijdje. Levodopa. Zo werd het tegen haar gezegd, maar ze schreef het zelf op een papiertje, want ze wist dat ze het handschrift van de dokter niet zou kunnen lezen. De levodopa moet door haar lichaam circuleren, dat weet ze. Daar zit ze nu thuis in de keuken op te wachten. Wachten is het enige wat ze voorlopig kan doen. Ze somt straten op. Ze noemt uit haar hoofd straatnamen op. Van het begin tot het eind en van het eind terug naar het begin. Lupo, Moreno, 25 de Mayo, Mitre, Roca. Roca, Mitre, 25 de Mayo, Moreno,

Lupo. Levodopa. Er liggen maar vijf blokken tussen haar huis en het station, dat is niet zo veel, denkt ze; ze noemt de namen van de straten die ze over moet steken op en wacht. Vijf. Ze krijgt het nog niet voor elkaar met haar moeizame gang, maar ze kan wel in stilte de namen herhalen. Vandaag wil ze niemand tegenkomen. Niemand die naar haar gezondheid informeert of die haar te laat condoleert met de dood van haar dochter. Elke dag is er wel iemand die niet bij de dodenwake of de begrafenis kon zijn. Of het niet durfde. Of het niet wilde. Als er iemand sterft zoals Rita is gestorven, voelt iedereen zich geroepen om naar de begrafenis te gaan. Daarom is tien uur geen goed tijdstip, denkt ze; om bij het station te komen moet ze langs de bank, en vandaag worden de pensioenen uitbetaald, dus dan komt ze vast wel een buurman tegen. Wel meer dan een. Hoewel de bank pas om tien uur opengaat – precies op het moment dat haar trein het station zal binnenrijden en zij met haar kaartje in haar hand naar de rand van het perron loopt om in te stappen – weet Elena dat er al gepensioneerden in de rij zullen staan, alsof ze bang zijn dat er alleen geld is voor de mensen die het eerst zijn gekomen. Ze zou de voorkant van de bank alleen kunnen omzeilen door om te lopen, maar dat zou parkinson haar betaald zetten. Dat is de naam. Elena weet al een tijdje dat ze zelf geen zeggenschap meer heeft over bepaalde lichaamsdelen, zoals haar voeten. Daar heeft hij het voor het zeggen. Of zij. Ze vraagt zich af of ze parkinson met hij of met zij moet aanspreken. De eigennaam klinkt haar mannelijk in de oren, maar het is en blijft een ziekte en het woord ziekte is vrouwelijk. Net als het woord ellende. En veroordeling. Daarom besluit ze haar ziekte met Zij aan te spreken, want als ze eraan denkt, denkt ze: Die vuile ziekte, die hoer. En een hoer is een zij, geen hij. Als u me dat lelijke woord vergeeft, zegt ze. Zij. Dokter Benegas heeft het haar al vaak uitgelegd, maar Elena begrijpt het nog steeds niet helemaal; ze snapt wel wat ze heeft, want dat zit in haar lichaam, maar sommige woorden die de dokter gebruikt begrijpt ze niet. De eerste keer was Rita erbij. Rita, die nu dood

is. Hij vertelde hun dat bij parkinson de cellen in het zenuwstelsel afsterven. Dat woord viel slecht bij moeder en dochter: afsterven. Dokter Benegas had het vast in de gaten, want hij probeerde het hun direct uit te leggen. Een ziekte in het centrale zenuwstelsel, zei hij, die enkele cellen zodanig degeneert of muteert of verandert of wijzigt dat ze geen dopamine meer aanmaken. En zo leerde Elena dat, wanneer haar hersenen het bevel 'lopen' geven, dit haar voeten alleen kan bereiken als de dopamine het erheen brengt. Als een koerier, dacht ze toen. Dus de parkinson is een Zij en de dopamine de koerier. En de hersenen zijn niets, denkt ze, want haar voeten luisteren niet naar ze. Als een afgezette koning die niet in de gaten heeft dat hij niet langer regeert. Als de keizer zonder kleren uit het sprookje dat ze Rita altijd vertelde toen ze klein was. Afgezette koning, keizer zonder kleren. En nu is daar ook nog Zij, niet Elena, maar haar ziekte, en de koerier en de afgezette koning. Elena herhaalt de namen zoals ze eerder die van de straten tussen haar huis en het station herhaalde; de namen delen het wachten met haar. Van het begin tot het eind en van het eind terug naar het begin. Keizer zonder kleren, daar houdt ze niet van; als hij geen kleren aanheeft, is hij naakt. Ze heeft liever de afgezette koning. Ze wacht, ze herhaalt, ze zet ze twee aan twee: Zij en de koerier, de koerier en de koning, de koning en Zij. Ze probeert het nog een keer, maar haar voeten zijn nog steeds ongevoelig, niet eens ongehoorzaam, maar doof. Dove voeten. Elena zou tegen ze willen schreeuwen: komen jullie nou eindelijk eens in beweging, voeten; verdomme, zou ze zelfs tegen ze willen schreeuwen, komen jullie nou eindelijk eens in beweging, verdomme; maar ze weet dat het geen zin heeft, haar voeten zouden ook niet naar haar stem luisteren. Daarom schreeuwt ze niet, maar wacht ze. Herhaalt ze namen. Straten, koningen, nog een keer straten. Neemt ze nieuwe namen op in haar gebed: dopamine, levodopa. Ze vermoedt dat de dopa in dopamine dezelfde is als die in levodopa, het is alleen een vermoeden, ze weet het niet zeker, ze herhaalt, speelt, laat haar tong over de woorden struikelen en wacht, ze

vindt het niet erg, het gaat erom dat de tijd verstrijkt, dat het medicijn oplost en door haar lichaam naar haar voeten stroomt en dat die eindelijk doorkrijgen dat ze moeten gaan lopen.

Ze is zenuwachtig, en dat is niet goed, omdat het dan langer duurt voordat het medicijn begint te werken. Maar ze kan er niets aan doen. Vandaag zal ze haar laatste troef uitspelen in haar poging om erachter te komen wie haar dochter heeft vermoord. Ze gaat praten met de enige vrouw ter wereld die ze, denkt ze, kan overhalen om haar te helpen. Als tegenprestatie voor een bijna vergeten schuld uit het verleden. Ze zal proberen die schuld bij die vrouw te innen, al zou Rita, als ze nog leefde, het er niet mee eens zijn; het leven is geen ruilhandel, ma, sommige dingen doe je gewoon, zomaar, omdat het zo hoort. Het zal niet makkelijk zijn, maar ze wil het proberen. De vrouw die ze gaat opzoeken heet Isabel. Elena weet niet zeker of Isabel zich haar nog herinnert. Ze denkt van niet. Rita herinnert ze zich blijkbaar wel, want ze stuurt haar aan het eind van het jaar altijd een foto. Misschien weet ze niet dat Rita dood is. Als niemand het haar heeft verteld en als ze de enige overlijdensadvertentie niet heeft gelezen, die pas twee dagen na de begrafenis in de krant werd gezet namens de parochieschool waar Rita werkte – directie, leraren en leerlingen betuigen hun medeleven met Elena op dit moeilijke moment –, zal de vrouw die Elena vandaag gaat opzoeken in december een foto naar een dode sturen en haar prettige kerstdagen en gelukkig nieuwjaar wensen. Rita herinnert ze zich wel, maar haar, Elena, denkt Elena, vast niet. En al zou ze zich Elena wel herinneren, ze zal haar vast niet herkennen, zo voorovergebogen, met dat lijf dat veel te oud is voor haar leeftijd. Ze zal Isabel moeten uitleggen wie ze is en waarom ze daar is, waarom ze voor haar staat, als ze al voor haar zal staan. Ze zal haar over Rita vertellen. En over haar dood. Ze zal haar in ieder geval het weinige vertellen dat ze begrijpt van alles wat haar is verteld. Elena weet waar ze Isabel kan vinden, maar niet hoe ze er moet komen. Hoe ze moet komen op de plek waar ze haar twintig jaar geleden zelf naartoe heeft gebracht, in het

kielzog van Rita. Als ze geluk heeft, als Isabel niet is verhuisd, als ze niet is gestorven zoals haar eigen dochter, zal ze haar vinden in de Belgrano-buurt, in een oud huis met een zware houten deur met bronzen beslag, pal naast een medische praktijk. Ze herinnert zich de naam van de straat niet meer; als ze zich de vraag kon herinneren die haar dochter haar indertijd stelde – heb jij wel eens gehoord van een straat die de Soldaat van de Onafhankelijkheid heet, ma? –, dan zou ze hem weer weten. Ze zal het snel te weten komen, want ze herinnert zich nog wel dat het dicht bij een pleintje en een spoorlijn was, op een of twee blokken van de avenida die door heel Buenos Aires loopt, vanaf Retiro tot General Paz. Ze zagen de trein niet, maar hoorden hem wel en Rita vroeg welke lijn is dat, maar Isabel gaf geen antwoord, ze hilde. Om uit te zoeken hoe ze daar twintig jaar later voor de tweede maal moest komen, ging Elena naar het taxibedrijf bij haar op de hoek. Daar zat vroeger de bakker waar ze vanaf de dag dat ze als pasgetrouwde vrouw in deze buurt kwam wonen het dagelijks brood had gekocht voor haar gezin, tot de dag dat de bakker verdween en er taxi's voor in de plaats kwamen. De chauffeur wist het niet, ik ben hier nieuw, sorry, en hij vroeg het aan zijn baas. Hij herhaalde de woorden van Elena, hij zei: de avenida die door heel Buenos Aires loopt, van Retiro naar Generaal Paz, en dicht bij een spoorlijn, en de baas antwoordde: de Libertador, en Elena zei, o ja, dat was het, de Libertador, nu hij het zegt herinnert ze het zich weer, en dat ze helemaal moest doorrijden tot aan Belgrano, tot een pleintje. De Ollerros, zei een andere chauffeur die net van een ritje terugkwam, dat weet ik niet zeker meer, zei Elena, de Ollerros, herhaalde de man beslist, maar die naam herinnerde ze zich niet, wel de houten deur en het bronzen beslag en Isabel en haar man, van haar man herinnerde ze zich weinig. Zullen wij u erheen brengen? vroegen ze, maar Elena zei: nee, het was te ver en te duur, ze ging met de trein, en als ze het niet meer uithield en haar lichaam de metro niet in wilde gaan, dan zou ze een taxi nemen op Constitución, we maken een mooi prijsje voor u,

stelde de baas voor, nee, bedankt, antwoordde ze, we brengen u op de pof, hield hij aan, ik ga met de trein, zei Elena, ik hou niet van schulden, en daarmee gaf ze hun geen kans meer om langer aan te dringen, geen metro die daar in de buurt komt, mevrouw, de metro naar Carranza, maar dan moet u nog tien blokken lopen, zeiden ze, als u een taxi neemt moet u goed opletten dat ze geen omweg maken, u moet tegen de chauffeur zeggen dat hij de 9 de Julio helemaal uit rijdt tot aan de Libertador, en dan alsmaar rechtdoor naar de Olleros, o, nee, corrigeerde de chauffeur die het wist, want de Libertador heet verderop Figueroa Alcorta, u moet goed opletten dat hij linksaf slaat voordat hij bij het Planetarium komt en dan moet hij naar het Monument voor de Spanjaarden rijden en daarna weer de Libertador nemen, of anders bij de paardenrenbaan in Palermo, verduidelijkte de baas, maar pas op dat ze geen omweg maken, wilt u echt niet dat we u brengen? Elena vertrok zonder te antwoorden, ze had die vraag al beantwoord en alles kostte haar al zoveel moeite dat ze niet ook nog tweemaal dezelfde vraag ging beantwoorden.

Constitución, 9 de Julio, Libertador, Figueroa Alcorta, Planetarium, Monument voor de Spanjaarden, Libertador, Olleros, een houten deur, bronzen beslag, een deur, Olleros, Libertador, 9 de Julio, Constitución. Van het begin tot het eind en van het eind terug naar het begin. Ze herinnert zich niet waar de paardenrenbaan in haar gebed hoort. Ze wacht, ze denkt, ze somt de straten opnieuw op. De vijf tussen haar huis en het station en de andere, die ze niet kent of zich niet herinnert, de straten waar ze naartoe gaat om een schuld te innen waar ze noodgedwongen in gelooft. Koning zonder kroon. Zij. Vanuit haar zittende positie probeert ze haar rechtervoet op te tillen, nu snapt hij het en gaat hij omhoog. Klaar, denkt ze. Ze drukt haar handpalmen op haar bovenbenen, ze zet haar voeten naast elkaar zodat haar benen ter hoogte van de knieën een hoek van negentig graden maken, ze legt haar rechterhand op haar linkerschouder en haar linkerhand op haar rechterschouder en begint te schommelen op haar stoel.

Door de impuls komt ze overeind. Zo laat dokter Benegas haar opstaan als hij haar onderzoekt. Ze weet dat het de moeilijkste methode is, maar ze probeert hem zo vaak mogelijk toe te passen. Ze oefent, ze wil goed getraind zijn voor de volgende visite. Ze wil indruk maken op dokter Benegas, hem laten zien dat ze het kan, ondanks wat hij de laatste keer tegen haar zei, veertien dagen voordat Rita dood werd gevonden. Ze staat nu overeind voor de stoel en tilt haar rechtervoet op, houdt hem een paar centimeter in de lucht, beweegt hem voorwaarts tot hij ver genoeg voorbij de linkervoet is om te weten dat deze beweging een stap is, en dan zet ze hem neer; nu is haar linkervoet aan de beurt, die moet hetzelfde doen, precies hetzelfde. Omhooggaan. Een voorwaartse beweging maken in de lucht en dan weer omlaag. Omhoog, voorwaarts, omlaag.

Daar gaat het om. Dat is alles. Lopen, om de trein van tien uur te kunnen halen.

2

Rita is gestorven op een middag toen er onweer in de lucht zat. Op de plank in haar kamer stond een glazen zeehondje dat paarsroze kleurde als de vochtigheidsgraad de honderd procent naderde, en dan kon het niet anders of er zou een stortbui vallen. Die kleur vertoonde het dier op de dag van haar dood. Rita had het beestje 's zomers een keer in Mar del Plata gekocht. Elena en Rita waren daar op vakantie, zoals elk even jaar. Elk even jaar gingen ze op vakantie, totdat Elena's bewegingen door haar ziekte waren veranderd in onwaardige pogingen. De oneven jaren bleven ze thuis en gebruikten ze hun spaargeld om het huis te laten schilderen of dingen te doen die geen uitstel meer duldden, zoals het vervangen van een oude matras, het repareren van een kapotte waterleiding, het graven van een nieuwe septic tank, omdat alle wormen die gaatjes maakten in de aarden wanden van de oude waren doodgegaan door de wasmiddelen. Het laatste oneven jaar moesten ze bijna de helft van de tegels in de achtertuin laten vervangen, omdat ze omhoog waren geduwd door de wortels van een boom, niet eens hun eigen boom, maar een die vanachter de tuinmuur clandestien en ondergronds bij hen was binnengedrongen. In Mar del Plata huurden ze een tweekamerflat in de calle Colón, ergens in het laatste blok voordat die straat omhoogloopt en dan weer afdaalt naar zee. Rita sliep in de slaapkamer en Elena in de eetkamer annex zitkamer, jij staat altijd zo vroeg op, ma, het is beter als je dicht bij de keuken bent, dan heb ik geen last van je. Rita had zoals elk even jaar in de krant aangestreept welke appartementen in aanmerking kwamen voor hun budget. Uiteindelijk had ze gekozen voor een waarvan de eigenaars zo dicht mogelijk bij hen in de buurt woonden, dan hoefden ze niet zo ver te reizen

als ze de huur gingen betalen en de sleutel ophalen, die appartementen zijn toch bijna allemaal hetzelfde, of er nou een bord meer of minder staat, of de stoelbekleding zus is of zo, het wordt toch geen andere vakantie. Samen gingen ze het contract tekenen. Hoewel ze het sowieso zouden huren, vroegen ze om foto's, en de eigenaars lieten hun er een paar zien. Die foto's stemden niet erg overeen met de werkelijkheid, want de viezigheid stond er niet op. Maar ook dat was geen probleem, Elena hield van poetsen toen haar lichaam het nog kon, ze vond het rustgevend en haar rugpijn werd er merkwaardigerwijs minder door. In één middag was het appartement zoals het was, maar wel schoon. Ze gingen niet naar het strand. Te veel mensen, te warm. Rita hield er niet van om met de parasol te sjouwen en Elena waagde zich niet op het strand als haar geen schaduw werd gegarandeerd. De verandering van lucht deed hun goed. Ze sliepen wat meer, ze ontbeten met verse croissants, ze aten veel verse vis die ze zelf bereidden, en elke middag als de zon achter de flatgebouwen verdween, maakten ze een wandeling over de Rambla. Op de heenweg liepen ze van het zuiden naar het noorden, over het trottoir aan de zeezijde, en op de terugweg over dat aan de andere kant van de straat. Ze maakten ruzie. Altijd, elke middag. Over alles. Het onderwerp was niet belangrijk, maar wel de manier waarop ze via de strijd met elkaar communiceerden, want daarmee camoufleerden ze een andere die zich in het geheim en naar eigen willekeur in hen alle twee afspeelde en die elk onderwerp te boven ging. Ze discussieerden met elkaar alsof elk woord dat ze uitspraken een zweep was, eerst sloeg de een, dan de ander. De ene zweeps slag na de andere. De woorden brandden op het lichaam van de rivale, alsof ze van bewegend leer gemaakt waren. Geen van beiden zei dat het pijn deed, het enige wat ze deden was slaan. Totdat een van de twee, meestal Rita, meer uit angst voor de woorden zelf dan voor een gevoelde of veroorzaakte pijn, de strijd opgaf en grommend twee meter voor de ander uit ging lopen.

Op de eerste dag van die vakantie zag ze het zeehondje in een winkel met schelpenkettingen, asbakken in de vorm van de Tor-

reón del Monje, juwelendoosjes met een van schelpjes ingelegde, onduidelijke voorstelling, kurkentrekkers waarin een lichaamsdeel van een jongetje, een pastoor of een gaucho rechtop ging staan en waar ze geen van tweeën naar durfden te kijken, en meer van dat soort souvenirs. Rita bleef voor de etalage staan en zei tegen Elena, terwijl ze met de pas gevijlde nagel van haar wijsvinger op de ruit tikte, voordat we weggaan, koop ik hem. WEERZEEHONDJE: BLAUW ZON, ROZE REGEN, was met een blauwe balpen in blokletters op een papiertje geschreven dat op de ruit zat geplakt. Elena was het er niet mee eens, geef je zuurverdiende geld niet uit aan die onzin, ik wil het uitgeven aan iets wat ik zelf leuk vind, ma, wat een onderontwikkelde smaak, laten we het niet over onderontwikkeling hebben, o nee, dat bankvriendje van jou is pas onderontwikkeld, ik heb tenminste een man die van me houdt, als jij daar gelukkig van wordt, kind, het is moeilijk om in jouw gezelschap gelukkig te zijn, ma, voegde Rita haar toe, denkend dat dit de laatste zweeps slag zou zijn, en ze liet haar moeder achter zich door met overdreven grote stappen twee meter voor haar uit te gaan lopen. Elena volgde in de achterhoede de door haar dochter uitgestippelde weg en hield zich aan de door haar bepaalde afstand, maar ze had nog maar een paar stappen gezet, of ze deelde alweer een zweeps slag uit, met dat rottige karakter van jou zul je nooit gelukkig worden, kind, iemand die erft hoeft niet meer te stelen, ma, misschien, zei Elena terug, en daarna zeiden ze niets meer. Ter hoogte van Hotel Provincial draaiden ze om en liepen terug in zuidwaartse richting. De rest van de dagen herhaalden ze deze routine. De wandeling, de zweeps slagen, de afstand en tot slot de stilte. De woorden of de aanleiding voor de ruzie veranderden, maar de muziek, de toon en de routine waren telkens dezelfde. Het zeehondje kwam niet meer ter sprake, maar toen ze op een middag weer langs de winkel met souvenirs en schelpen kwamen, begon Elena te lachen en zei, waarom koop je die kurkentrekker met de pastoor niet voor pater Juan? haar dochter vond dat helemaal niet leuk, wat ben je toch een monster, ma.

Voordat de veertien dagen om waren kocht Rita, precies zoals

ze had aangekondigd, het weerzeehondje. Ze betaalde contant. Op school hadden ze haar een bankpasje gegeven toen ze haar officieel in dienst namen en haar loon via de bank uitbetaalden, maar ze had dat ding nooit bij zich uit angst dat het gestolen zou worden. Ze vroeg of ze extra veel papier om het zeehondje wilden doen, zodat het niet kapot zou gaan. In plaats van papier gebruikten ze van dat bubbeltjesplastic, waarvan Rita de bubbeltjes in de loop van de tijd een voor een liet knappen. En in de bus reisde het zeehondje op een ereplaats, op haar schoot.

Elena heeft het nog steeds, zoals ze alle spullen van Rita nog altijd heeft. Ze had alles in een kartonnen doos gestopt die ze van een buurman had gekregen, een doos waar een tv van 29 inch in had gezeten. De buurman had hem aan de vuilnisman mee willen geven, maar Elena vroeg of zij hem mocht hebben. Om de spullen van Rita in te bewaren, had ze gezegd, en hij gaf haar de doos zonder commentaar, alsof hij haar zo condoleerde. Hij hielp haar zelfs om de doos naar binnen te brengen. Elena had alles erin gestopt. Alles behalve de kleren, dat kon ze niet, die roken nog naar haar, die hadden nog de geur van haar dochter. Kleren blijven altijd ruiken zoals de dode tijdens zijn leven heeft geroken, dat weet Elena, al heb je ze duizend keer met allerlei soorten zeep gewassen. Het is een geur die niet bij een bepaald parfum of een deodorant hoorde of bij de witte zeep waarmee ze de kleren altijd waste toen er nog iemand was die ze vuilmaakte. Het is ook niet de geur van het huis of het gezin, want Elena's kleren ruiken anders. Geur van de dode toen die nog leefde. Geur van Rita. Ze zou die geur niet kunnen verdragen als haar dochter er niet achteraan zou komen. Het was haar gebeurd met de kleren van haar man, maar toen wist ze nog niet dat een geur veel pijnlijker kon zijn wanneer de dode je kind was. De kleren dus niet. Ze wilde ze ook niet aan de kerk schenken en dat er dan op een dag iemand in de groene trui van Rita de hoek om zou komen. Ze verbrandde de kleren nadat ze ze netjes op een hoop had gelegd in de achtertuin. Ze had vier lucifers nodig voordat het wilde branden. Als eerste ging een paar nylonkousen in vlammen op, ze smolten weg door de hitte, ver-

anderden in synthetische lava, en daarna vloog langzaam de rest in brand, tussen de asresten doken de beugels van een bh op, ook een stel haken en ogen, ritssluitingen. Ze stopte de rommel in een vuilniszak en zette die buiten voor de vuilnisman. De kleren gingen niet in de doos die de buurman haar had gegeven. De schoenen wel en ook een paar ongebruikte wollen handschoenen die nergens naar roken, en verder oude foto's, haar boekje met telefoonnummers en al haar papieren, maar niet haar identiteitskaart, die moest Elena aan de begrafenisondernemer geven die de hele begrafenis regelde, wel haar agenda, haar bankpasje, haar breiwerk dat half af was, de foto uit de plaatselijke krant waarop ze met al het onderwijzend personeel op de binnenplaats van de school staat toen de lokalen voor het voortgezet onderwijs voor het eerst in gebruik werden genomen; en verder de bijbel met opdracht die pater Juan haar cadeau had gedaan – moge het woord van God jou begeleiden zoals het je vader heeft begeleid – en haar leesbril, de medicijnen voor haar schildklier, een plaatje van de heilige Expeditus – de heilige van dingen die vlug moeten gebeuren – dat ze van de secretaresse van school had gekregen toen het zo lang duurde voordat Elena's pensioen geregeld was, en het krantenbericht met daarin de aankondiging van de geboorte van de dochter van Isabel: Isabel en Marcos Mansilla delen u met vreugde de geboorte mee van hun dochter María Julieta, Buenos Aires, 20 maart 1982. Een met een schaar uit de krant geknipt bericht, waarbij was geprobeerd de randen zo goed mogelijk te volgen voor zover de bevende hand het toeliet. De map met daarin de foto's die de familie Mansilla hun elk jaar stuurde met de kerst. De hartvormige bonbondoos die ze van haar vriend van de bank had gekregen en waar ze, toen de bonbons op waren, nutteloze papertjes in opborg en een stapeltje scheef opgevouwen brieven met een roze lintje eromheen. Elena durft ze niet te lezen, niet zozeer uit eerbied voor de privacy van haar dochter als wel voor zichzelf, ze wil de details van een geschiedenis die ze nooit had willen kennen niet achteraf nog te weten komen. Misschien is het lezen van liefdesbrieven van een doch-

ter, al is het verboden, soms prettig voor een moeder, denkt Elena, omdat die bevestigen dat haar dochter een vrouw is geworden, begeerd wordt, op weg is haar plicht te vervullen ten aanzien van de soort – geboren worden, opgroeien, zich vermenigvuldigen en sterven – en dat ze het stokje van haar moeder overneemt. Elena kijkt naar het stapeltje brieven en ze vraagt zich af hoe ze op die uitdrukking is gekomen. Het stokje overnemen. Geen sprake van, Rita was geen jonge vrouw meer die haar pretendent ontmoet, en Roberto Almada wist jaren geleden al niet waar Abraham de mosterd haalt. Ze waren twee wanhopige mensen, twee verliezers in de liefde, of dat niet eens, twee mensen die nooit hadden gespeeld, die zich erbij neerlegden vanuit de zaal toe te kijken. Voor Elena was het waardiger geweest als haar dochter zich op haar leeftijd van dat spel had onthouden. Maar ze speelde toch, terwijl haar moeder al weduwe was. Elena vermoedt dat het niet veel voorstelde, een paar kusjes, wat onhandig gestreel en geaai op het plein wanneer de zon achter het monument voor de vlag verdween, of bij Roberto thuis, voordat zijn moeder terugkwam van de kapperszaak. Hoe het ook zij, ze wil het liever niet weten en ze wil het al helemaal niet lezen in deze brieven. Voor de woorden die Roberto schreef als antwoord op de woorden van haar dochter is ze banger dan voor wat die twee hebben gedaan. Daarom haalde ze het lintje niet uit de knoop, maar zorgde ze ervoor dat de strik en de stapel intact bleven en die papieren vol woorden niet bevrijd werden; ze raakte ze alleen even aan toen ze ze weer in de bonbondoos deed, die ze in de doos van de buurman stopte bij alle andere spullen die er nog van haar dochter over waren nadat het vuur alles wat nog naar haar rook had verzwolgen.

Alles behalve het zeehondje. Het weerzeehondje zette ze op het dressoir in de eetkamer, tussen de radio en de telefoon, een paar centimeter meer naar voren. Het was verhoudingsgewijs dezelfde afstand als die Rita en Elena tot elkaar bewaarden na elke ruzie. Een opvallende plaats. Dan kon ze het alle dagen zien, dan zou ze nooit vergeten dat er die middag toen Rita stierf onweer in de lucht zat.